

МИНИСТЕРСТВО ПРОСВЕЩЕНИЯ РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ

Министерство образования и науки Республики Ингушетия

Управление образования по г.Магас и г.Назрань

ГБОУ "СОШ-ДС № 11 г.Назрань"

РАССМОТРЕНО:

на заседании МО
руководитель ШМО

Мальсагова Я.М.

Протокол № 3
от «28» августа 2023 г.

СОГЛАСОВАНО:

зам. директора по УВР

Плиева Х.А.

Протокол № 3
от «28» августа 2023 г.

УТВЕРЖДЕНО:

директор ГБОУ
"СОШ-ДС № 11 г.Назрань"

Нальгиева М.Г.

Приказ № 16
от «29» августа 2023 г.

РАБОЧАЯ ПРОГРАММА

учебного предмета «Родная литература (Ингушская)»

для обучающихся 3-х классов

г.Назрань, 2023 г.

Кхетора каьхат(пояснительная записка) Г1алг1ай литература программах лаьца

Г1алг1ай литература программас новкъостал ду хьехархочоа берашта г1алг1ай йоазонхоша кхелла говзаме йоазоний чулоацам а, тема а, идея а къоастаде а, х1аьта цар шоай произведенешта бувцаш болча ценаца, хозача, говзамеча меттах пайда эца а.

Г1алг1ай литература хьехаш вола хьехархо декхарийла ва литература новкъосталца берашта г1алг1ай метта хозал, говзал, к1оаргал, цун ганз йовзийта, уж кхетамца, эхь-эзделца кхебе, дикачун-вочун

къоастам бе ховргдолаш.

Дешархошта ха деза г1алг1ай литература хьахилара наькъаш. Укхаза царна хайтача бакъахьа да, вай г1алг1ай литература хьахилара г1улакх малаг1ча торонца эттад, эггара хьалхара г1алг1ай йоазув 1923 шера Мальсагов Кураза Зоврбика кхелла хилар, из латински ларда т1а хинналга. Эггара хьалха г1алг1ай меттала кепатеха йоазув 1923 шера «Сердало» яхача газета т1а кепатеха хилар.

Цъабабкъа, шоай йоазув хиннадеце а, багахбувцам б1аьхий хиннаб г1алг1ай къаман, тайп-тайпара жанраш чу а йоаг1аш: къаьнара иллеш, фаьлгаш, к1оанолгаш, ховли-довзалеш, легендаш, шира

оаламаш, ишта кхы д1ахо а.

Г1алг1ай литература никъ 1923 шерагара денз таханарча денга кхаччалца чоалхане болаш хьабенаб. Массехк хана доакъоьех бекъа йиш я из.

Хьалхара ха – 1920-г1а шераш – говзаме йоазонаш хьахила доладенна ха я, х1аьта 1930-г1а шераш – г1алг1ай литература дег1ая йолаенна ха я.

Программа юкъе йоаг1а произведенеш берий ханага хьежжа я, чулоацам а, керттера уйла а дика кхетадергдолаш, х1аьта х1ара классе багахбувцамах пайда эц.

5-9 классашка дешархой кхетамца кхебара духъа, ужэьаца, эзделаца, хозанена лоарх1амца кхебара духъа дола говзаме йоазонаш 1омаду. Цу классашка 1омаеш йола материал чоалхане яц, ший

чулоацамга хьежжа, х1аьта идейни кхетам балара г1улакх лертт1а да цун.

Х1ара классашка чуйоаг1аш йола материал хронологически хьисапе луш я, дешархой литература

исторех а литературеи вахари в1аши дувзаденна хиларах а кхетаргболаш. Цул совг1а, мехка истори а дикаг1а йовзаргъя царна.

5-8 классашка говзамеча йоазонашца цхьана литературни теорех кхетам лу. Дешархоша керттера

кхетаде дезаш дар да литература говзаме кхоллам хилар, цун мотт поэтически хилар. Литература теори дикаг1а кхетаергъя дешархоша, говзамеча произведенешца цхьатарра 1омайойя.

Х1ара классе литература чулоацамга а дешархой кхетамга а, цар дег1адара боарамга а хьежжа, тайп-

тайпара хьехара наькъаш леладе деза: хоза къоастадеш текст ешар, суртех, телевиденех, компьютерах пайда эцар. Цул совг1а, дешархошка шоашка болх байта беза йоазонхоех а цар говзамеча йоазонех лаьца кхы а дукхаг1а хоамаш лохаш.

классашка теркам бе беза хоза къоастадеш, кхетадеш шаьра дешара говзал лакхаяккхара. Из программой декхар кхоачашданза даргдац, урокаш т1а а дешаш, ц1аг1арча дешара т1ахьожамца кулгал а деш. Дешара техника тоаеш болх бе беза массане цхьана дешаш, юкъ-юкъера хоржаш дешаш, оттадаьча хаттара текстаца жоп луш, иштг. кх. д1.

Лакхерча классашкара дешархой кертерча даькъе кхетам болаш кийчбе беза ешаш йола произведенеш шоай ло1аме яшха, анализ е, керттера ма1ан а, уйла а гучадоахаш, цар мах бе.

4 классашка йоазонхочун вахара а кхоллама а никъ, цо айяь пробдемаш тохкаш, хьехархочун урок керттера форма лекци хила йиш я. Иштта теоретически проблемаш е йоккха темаш 1омаеш, т1еххьара

1омадаьр ч1оаг1адара урок еш, 1омадаьр юха дагадохийташ лекцеца болх д1абахьа мегаргба.

Лакхерча классашка программа юкъе йоаг1а йоккхий эпически произведенеш. Уж дешархошка хьал а ешийта еза. Классе дешархошта произведени тахка а, цун чулоацамах а, турпалех а шоашта хетар ала ха деза.

Къаьста теркам т1абахийта беза дешархоша шоай ло1аме беча балха, произведене доакъош, текста юкъера белгалгьяьха моттигаш тохкаш, план оттаеш, турпалий оамалех шоашта хетар оалаш, 1алама сурт дийшачул т1ехьаг1а уж каьхата т1а дахка хьожаш.

Балха х1ара тайпа, 1омаеча произведенеца айхха бувзам болаш, цун чулоацамга хьежжа хила деза.

Хьехархо хадданза болх бе декхарийла ва дешархой багах ду къамаъл шаърде, х1ана аьлча, из йоазонца бе болча балха лард я.

Метепредметни

Регулятивни УУД

- Хьехархочунца дешара т1адуллар оттаде, урока лерх1амга хьежжса. Деша дешара лерх1амашка хьежжса.

- Массанеца цхьана урока план оттае ха, произведени чулоацам хьабувцара план оттае ха. Планага хьежжса беш бола болх тахкар, баьча балха корта бар, мах бар, иштта кхыча дешархой балха мах бар.

- 31амигача тоабаца е шинне цхьана болх беш, кердача темах ховр а, де ховр а хьакьоастадар. Урок йодаш беча балхах раьза хилар е ца хилар д1аяздар, лакхача говзала т1акхуви хилар хьахьокхар.

- Ше баьча балха раьза хилар е ца хилар дешархочо ший ло1амаг1а хьаалар, урока карах ца доалача х1ама теркам бар, из тоадара болх бе лерх1ам дагалацар.

Познавательни УУД.

- Текста тохкам бе ха, хьехархочо хаттараица новкъостал а деш. Деша къайла ма1ан ха, из тахка.

-Произведенеш шоайла йиста, в1аишкаоттае, юкъарадар а тарадоацар а хьаоалаи.

-Дийшачун дакъа диста мукъама е илли дакъаца, е суртаца, е кицаца

Произведени турпалхочо дечун бахьан тахкар. Шийна хетачун, ше яхачун доаг1а масалаи доаладе, даържа дувзаденна къамаъл де.

- Г1алг1ай фаьлгаи кхоллара лерх1ам ха, цар лу пайда, цар лерх1ам ха.

- Поэзи а проза а шоайла къоастае ха, литературнии Гилман кхетам балара текстаи сання.

- Кхоллама навькаи хьахьокхар, тайп-тайпара произведенеш дагалувцаи, проектни т1адуллари кхоачаидеи.

-Дешаидар кхетаде, дийшар лоацца таблица чу а схема чу а д1аязде ха.

Коммуникативни УУД.

-Дувцара къамаъл оттаде, урока болх беш кадай хила, хаттараи тела. Диалог, тоабах болх беш дакъа лаца. Шийна бакъахьа хетар ч1оаг1аидеи, кхычарца къамаъл де хар.

- Темага хьежжса 5-6 предложенех дувзаденна къамаъл оттаде. Проекта 1-2 слайд кхолла. Кхычунга ладувг1а ха, къовсама юкъе дакъа лаца.

-Произведени урпалхочо даьчун мах бе, эзди дешаица къамаъл де.

- Кхыча дешархой урока баьча балха мах бе ха, оттаяьча критереица.

- Барт бара кийча хилар хьахьокхар, къовсам, дов е цатоам д1абаккхара тайп-тайпара вариациеш йоалае ха.

- Бокхийчарца къамаъл деш, книжкаи, дошлоргаи, энциклопедеи дешаи кердадар, пайдабар леха.

-Йоккха йоаца презентаци (5-6 слайд дола) боккхийчар новкъосталца кийчъяр, проекта темага хъежжа, слайдашка хъежжа темах лаьца лоацца дувца.

Личностни.

Художественни произведенеш ешарца дезала юкьера безама керттера хьал хар (барт хилар, сий дар, безаме, къахетаме, вӀаши новкъостал деш хилар)

Ше ваьнна моттиг ховш хила, ше малагӀча этносаца лоархӀаш ва ха. Кхыча къамех цар сий деш къамаьл дар.

Кхыйола культураш а, къамаш а долга ховш хилар, дикагӀа довзачарех хьадувца ха, культураца е динаца шоай культура е дина таракхетараш хьаала хар (нохчий, татараш, ларбий, сирийцаш, кх. дӀ. а).

-Юкба а ца лелхаш, кхычунга ладувгӀа ха, ший уйла сатийна дӀаалар, тайп-тайпара аргументаш а йоалаеш. Дешархой вӀаш къовсам балара бахьанаш ха.

ЦӀагӀа а классе а книжкаш дешара тӀакхувш хилар хьахьокхар, библиотеке ахар, мукба волча хана, урока эша материал кийчъяр.

Йоазонхой кхолламах ха безам болаш хилар хьахьокхар, шийна эггара чӀоагӀагӀа безачар цӀераш яха хар, безара бахьан а хьаалар.

Литературни кхоллама болх шийна эшаш болга хар.

-Ишколе вахара бокьонаш йовзар, цар дешархочоа луп айда малагӀа ба хар. Дикача дешархочун масалаш доаладе йийшача произведени юкьера.

Сага новкъостал доацаш ше болх бе ховш хила, ше даьчох жоп дала дезалга ховш хила.

-Поэтически деша хозал ховш хила, йоазонхочо дешашца сурт дулаш доаладаь дешаш хьалаха ховш хила. Хозахийта дешаш а эпитеташ а шоай къамаьла юкьедоаладар.

-Эделаца дар доацар ховш хила, литературни турпалхоехи эздийча сагахи йоакха оамалаш хьаювцаха, гӀулакхаца дар доацар къоастаде ха.

Дешаш а яз деш а нийса вагӀараи бӀаргий са толха ца дараи йоагӀа бокьонаш ховш хила. КӀаьдвалар дӀадоаккхаш е еза упражненеш йовзаш, уж еш хила. Саг унахцӀена хилара бокьонаш цӀагӀа а накъайоалаш лелае ха.

Патриотически кхетам балар:

дешархо къаман гӀулакхаи эделаи тӀакхийна хилар;

дезала вахар довзаш хилар;

ший къаман культура а, бусулба дин а довзаш хилар;

Росси пачхьалкхен гражданин ше волга ховш хилар;

дешархочун оамалаш, декхараш кхийна хилар: урока, урокал арахьа а.

ГӀалгӀай метто, эрсий метто санна, метта тӀилман дакъа а ший маӀанна а йоккха моттиг дӀалоац. Цун дешарца а кхетамца а бераш кхедара доккха практически маӀан да. Наьна метто юкьелоац дешархой патриотизма а, кхыча къамашца тӀимерза а, эздӀа хилара уйлашца кхета деш кхедара маьхала таронаш. Тахан латтача хьале гӀалгӀай мотт тӀомабара, цу метта йоазув де хара тӀалаьмате йоаккха терко е еза къаьстта ишколо. ХӀанзарча зама бераша тӀалаьмате дукха бувцаш лелабу эрсий мотт. ЦӀагӀа а ара а

бераша шоай наьна метта къамаьл кӀезига ду. ГӀалгӀай мотт бувцачар а къамаьла юкье дукха эрсий

дешаш леладу, цудухьа наьна мотт эрсий меттаца ийна бувц бераша. Ишттача хьале тӀехь тӀайоагӀа хана гӀалгӀай мотт бицбалара кхерам ба. Цудухьа ишкола хьалха латта декхар да гӀалгӀай метта дешари йоазуви дешархошта тӀомадар, безам тӀабахийтар, мотт дийнбар. Бера ший наьна мотт бовза а беза, беза а беза, уйла а цу метта хила еза. КӀира сахьтий боарам дукха беце а дешархошта мотт тӀомабергба, хьехархоша из безаргболча тайпара дӀахьехе. Цу тӀа йоазув де гӀалгӀай метта хала а дац, хӀана аьлча, гӀалгӀай абата тӀа дукхагӀадола алапаш эрсий метта санна да. Дешархошта тӀомаде тӀотӀакхета алапаш да: 1, аь, гӀ, кх, къ, кӀ, пӀ, тӀ, хь, хӀ, цӀ, чӀ, яь, дифтонг оа. Эрсий метта санна хьехархочо боккха теркам тӀабахийта беза дешаш дӀаоалаши яз деши йолча башхалонашта. Иштта боккха болх бе беза дешархоша оазаш нийса хьаалара, хӀана аьлча, бера яз деца хана ше харцахьа дош дӀааларга хъежжа гӀалаташ а деш

яздергда. Из болх 1 классе денз ца хаддаш бе беза, йоазув нийса хургдолаш.

3 класс (1 сахъат)

№	Урока тема	Сахъа- тий боарам	Кален- дарни ха	Факт. ха
1	Яндиев Дж. «Дешархошка» Мутаалнакъан Хь-Б «Цхьаолагла сентябрь.» Осмиев Хь. «Хьехархо»	1	05.09	
2	Льянов М. «Iарамхи йисте ».Осмиев Хь «Ахкан	1	12.09	

	бийса» Гагиев Г. «Догла халхадувла»			
3	Хамхоев А «Гуйра». Дувцар «Гуйре»	1	19.09	
4	Дувцар «Маькхах дола дош» Гагиев Г. Дувцар «Ялата хам»	1	26.09	
5	Осмиев Хь. «Бераш-Даьхен кхоане я» Чахкиев С. «Са юрт». Кицаш. Пришвин М. «Дагадоаглапех».	1	03.10	
6	Плиев М. С. «Дабра чов». Хашагульгов 1. «Лом». Саракаев Хь. «Борзик»	1	10.10	
7	Даурбеков Б. «Хьазилгаш лувца циск».	1	17.10	
8	Хашагульгов 1. «Сувсакъ»	1	24.10	
9	Хашагульгов 1 «Барзадахка»	1	07.11	
10	Котиев Н. «Берашка». Солоухин В «Вай берал».	1	14.11	
11	Гагиев Г. «Эздел» Кицаш.	1	21.11	
12	Осмиев Хь. «Дlаяха ха» Костоев 1. «Харцой нийсхой».	1	28.11	
13	Чантиев А «Хlана вар Мурад гlайгlане».	1	05.12	
14	Чантиев А «Денал гlулакхаца хьахьокх»	1	12.12	
15	Гагиев Г. «Визза кьонах» .	1	19.12	
16	Чантиев А «Дика оамал» Шадиев С «Бурдолг»	1	26.12	
17	Арчаков Т «Бераш lанна гlаддахад» Осмиев Хь. «Лоа делх»	1	09.01	
18	Константин У. «Биъ дагалоаттам» Фаьлг «lани ахкани хинна еьовсам»	1	16.01	
19	Хашагульгов 1 «Керда шу». Чахкиев С «Керда шу –керда беркат» Арчаков Т. «lа».	1	23.01	
20	Кодзоев 1. «Берза lазал». Кицаш Фаьлг «Хьуна оакхарий кьамаьл» Гамботов Б «Бlарашдуарг»	1	30.01	
21	Баратынский Е «lан сурташ» Гагиев Г «Визза клант» Сулаев М «Ца вовза доттагlа».	1	06.02	
22	Гагиев Г «Ахьмади Махьмади» Плиев М-С «Нийса язде lомавелча» Костоев 1. «Даь хьехамаш». Озиев С «Нахацара гlулакх».	1	13.02	
23	Зязиков Б «Дего гешт дергдац» Шадиев С «Кавказа турпал-Тутаева Абсет»	1	20.02	
24	Шадиев С «Иштта tлом бора вежараша» Шадиев С «Осканов Суламбик –халкьа тешаме воl»	1	27.02	
25	Арчаков С «Цlавенав тха лоалахо» Мякиев А «Наьна кулг»шира дувцар «Наьна бийса».	1	05.03	
26	Бианки В «Март» «Оалхазараш цlадаьхкад» Шадиев С «Ялат дlаде доладелар» Озиев А «Бlаьстан юхь»	1	12.03	

27	Осмиев Хъ. «Баъсти» Яндиев Дж. «Балха 1уйре»	1	19.03	
28	«Доттаг1ий» «Беши карти» фаълг. Осмиев Хъ «Дог1а» Кицаш.	1	02.04	
29	Ховли-довзалеш. Тхъуж- илли.	1	09.04	
30	Къажкъайг.(фаълг) «Пхъагало парг1атдаъха оакхарий»(фаълг) «Борзи 1аъхареи» Газеи цун б1ийги «Хаъкъал теннад» (фаълг	1	16.04	
31	«Са ги боаг1аргба хьо» «Мишта 1еxadaъд цогало оакхариц»-(фаългащ) «Котам» «Дог майра пхъагал» «Пхъиди дахкеи» «Борг1али цогали» фаългаш	1	23.04	
32	«Хъунсаг»(фаълг) Шира дувцараш «Тускар ч1оаг1а делахъ» «Ц1а дехад» «Лом-лом да»	1	07.05	
33	«Гий» «Миста бод биача тоалургвар» «Хъунсаг» (фаълг)	1	14.05	
34	Чудерзора урок	1	21.05	